

Havlíček, Jakub. (2011). *Cesty božstev. Otázky interpretace náboženství a nacionalismu v moderním Japonsku.*

Brno: Masarykova univerzita, 223 s.

ISBN: 978-80-210-5563-6

Petra Tlčimuková, FF MU, Ústav religionistiky

Vydání této publikace bylo očekáváno mnohými, mě nevyjímaje. Prvotina z pera Jakuba Havlíčka, odborného asistenta při Seminári japonských studií FF MU, spatřila světlo světa roku 2011, dva roky poté, co autor na půdě Masarykovy Univerzity obhájil stejnojmennou disertační práci. Více jak dvoustránková kniha se tím stala prvním počinem svého druhu v českém akademickém prostředí, první monografií věnující se tématice náboženství v Japonsku. Předkládaná práce tak šikovně využívá naprosté absence relevantní tematické české literatury. Tento fakt sám o sobě vyvolává jistá očekávání od publikace, která se před nedávnem objevila na mém stole. Ptejme se nejprve, jaké cíle si stanovuje sám autor a jaký přístup ve své práci zvolil.

Kniha, jak již sám název napovídá, zpracovává problematiku náboženství v souvislosti s japonskou národní identitou a nacionalismem. Nemá tedy ambice být přehledovým materiálem, souhrnnou encyklopedickou či historickou příručkou, nýbrž předesílá kritický náhled na práci s koncepty na západě jinak běžně užívanými, tj. náboženství a nacionalismus, v prostředí moderního Japonska. Jak sám autor uvádí, cílem jeho studie: „je kritický pohled na problematiku vymezení pole religionistického zájmu“ (Havlíček, 2011: 19). Autor vymezuje své pojetí náboženství jako legitimizátora společenského řádu a přikládá kritérium přítomnosti neempirických entit v systému (2011: 61).

Kniha sestává prakticky z pěti oddílů včetně úvodu a závěru. Po úvodu následuje kapitola, která představuje pozici autora a ukotvení výzkumu. Dále se kriticky pojednává dosavadní interpretace šintó v dílech vybraných autorů a v následující analytické části je předložen rozbor dění kolem svatyně Jasukuni, na kterém autor na základě zvolené metody demonstuje možný přístup k dané problematice. V závěru dojde k zobecnění poznatků, tak aby mohly být využity pro další výzkum.

Podstatná část textu se věnuje výkladu zásad, kterých by se měl držet důsledný výzkum náboženství v sociálních vědách. Jedná se jmenovitě o kapitolu *Výzkumné otázky, klíčové pojmy a teoreticko-metodologický rámeček*, kde je vymezeno místo religionistice jako vědě v systému věd obecně a je podán přehledný úvod do vybraných teoreticko-metodologických diskuzí. Autor se zde především vymezuje vůči esencialistickým přístupům a sám se zavazuje pracovat s konceptem náboženství jako s konstruktem badatele, v jeho případě konstruktem sociálním. Text se nevyhýbá významným sporným otázkám ve výzkumu a je mimo jiné

značně ovlivněn snahou překonat metodologický rozpor mezi emickým a etickým přístupem, což se ukazuje i v následujících kapitolách.

Kritice vybraných prací zabývajících se náboženstvím Japonska se věnuje prostřední stať, v níž jsou pod lupou především pokusy o systematizaci dějů považovaných za náboženské tak, jak se vyskytují například u H. Byrona Erharta či českého znalce východních tradic Karla Wenera. Cílem je rozbourání „vědeckých imaginací“ o původní náboženské tradici Japonska šintó, dekonstrukce a konceptualizace pojmu japonské náboženství a *nihondžinron*.

Třetí kapitolou je případová studie tzv. „případu Jasukuni“ (Havlíček, 2011: 121), známé tokijské svatyně. Autor zde přistupuje k analýze vztahu šintó a nacionalismu v moderním Japonsku založené na předpokladech vymezených v předchozích oddílech, soustředí se na problematické průniky obou konceptů, které ilustruje na konkrétním příkladu svatyně. Součástí kapitoly jsou socio-historické exkurzy, jejichž účelem je zpochybnění „vědecké“ intence prezentující šintó jako jednotnou náboženskou tradici, která spolu s ideologickým konceptem jednotné japonské národní identity má vytvářet ucelený obrázek o japonské společnosti. Poukázáno je především na dynamiku vývoje obou konceptů a politické vlivy významně se podílející na jejich formování. Pozornosti se dostává na západě vzniklé dichotomii sekulární a posvátný, jejíž aplikování na nezápadní jevy je obecně značně problematické. Interpretace dějů na základě takového dělení je v případě Japonska, jak autor poukazuje, neméně složitá.

Z textu je patrná jistá naléhavost zejména v oblasti vymezení teoreticko-metodologických pozic religionistiky. Kniha je opatřena bohatým poznámkovým aparátem. I po stránce estetické si dílo zaslouží kladné hodnocení. Poměrně obsáhlý text autor obohatil o vlastní fotografie z prostředí japonských chrámů, které bez výjimky doprovází popisný komentář. Publikace je opatřena obsáhlou bibliografií zahrnující množství zahraničních titulů a některé internetové. Za bibliografií čtenář nalezne stručné dvojjazyčné shrnutí s výpisem klíčových slov, seznam užitých japonských pojmů a konečně abecedně řazený jmenný rejstřík. Především zmiňovaný seznam japonských pojmů stojí za povšimnutí. Orientaci v něm českému čtenáři usnadňuje uspořádání v rádcích počínající přepisem původního japonského výrazu do jeho evropské podoby užívající standardní latinku. Praktickým nedostatkem seznamu je ovšem nepřítomnost českého překladu pojmů.

V celkovém náhledu je způsob zpracování velmi precizní a přehledný. Publikace může být pomocníkem nejen badatelům v oblasti východních náboženství, teoretikům religionistiky, ale také japanologům, pro něž by mělo být seznamování s kulturně-religiózními prvky Japonska samozřejmostí. Vzhledem k názvu knihy se určitým nedostatkem může jevit téměř úplné odhlédnutí od souvztažnosti japonské národní identity a dalších náboženských systémů, především buddhismu. Nicméně i takový postup je v rámci redukce tématu a omezeným možnostem co do objemu publikace legitimní. Havlíček ve své knize přímo i nepřímo otevírá mnoho otázek teorie i metodologie, s nimiž se religionistika a její výzkum nejen východních tradic potýká. Jeho kniha předkládá jedno z možných řešení a vybízí k dalším snahám badatelů.